

С.В. Харченко, С.В. Литвинська

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ СЕРІЇ «ІНФОРМАЦІЯ ТА ДОКУМЕНТАЦІЯ»

У статті визначено репрезентованість національних стандартів України серії «Інформація та документація», виявлено й проаналізовано актуальні проблеми їх функціонування на сучасному етапі.

Ключові слова: *стандартизація, національний стандарт, інформація, документація.*

THE PROBLEMATIC ASPECTS OF THE NATIONAL STANDARDS FUNCTIONING OF THE SERIES «INFORMATION AND DOCUMENTATION»

S.V. Kharchenko, S.V. Lytvyns'ka

The article defines representation of the national standards of Ukraine of the series «Information and Documentation». The authors reveal and analyze actual problems of such standards' functioning nowadays.

Keywords: *standartization, national standard, information, documentation.*

Від моменту свого виникнення стандартизація як вид людської діяльності перебуває в полі зору як науковців, практиків, так і держави. Адже одне з основних завдань, які стоять перед стандартизаторами, – створити системи нормативної документації, які визначають актуальні вимоги до внутрішньо- і зовнішньоспрямованої продукції (у якнайширшому розумінні цього слова), до її розроблення, виготовлення і застосування, а також забезпечують контроль за правильністю використання цієї документації. Результати діяльності – національні та міжнародні стандарти – впливають на функціонування практично всіх сфер життєдіяльності держави, бо людство давно зрозуміло переваги цілеспрямованого обмеження – стандартизування, що забезпечує однаковість у кодуванні, транслюванні тощо інформації та зручність її декодування.

Діяльність зі стандартизації в Україні ґрунтується на правових нормах Закону України «Про стандартизацію», Декрету КМУ «Про стандартизацію та сертифікацію», інших нормативних актах у цій сфері, з урахуванням принципів і положень міжнародних організацій зі стандартизації.

На проблемних питаннях під час створення, функціонування стандартів (міжгалузеві неузгодженості, вживання застарілих, вузькорегіональних термінів, недосконалість формул дефініцій, порушення сучасної словотвірної, граматичної та правописної норм української мови тощо) акцентують увагу суспільства провідні українські науковці, наприклад, Л. Босак, М. Гінзбург, К. Городенська, Н. Денисюк, О. Добровольський, С. Єрмоленко, Н. Клименко,

С. Коваленко, І. Кочан, М. Кочерган, С. Литвинська, В. Моргунюк, Т. Панько, Л. Пшенична, Л. Симоненко, С. Харченко, М. Хойнацький, В. Чинков, В. Шевченко та ін.

Мета цієї наукової розвідки – з'ясувати, наскільки повно й якісно на сьогодні репрезентована серія державних стандартів «Інформація та документація», визначити проблемні аспекти їхнього функціонування.

Предмет вивчення – чинні національні стандарти серії «Інформація та документація».

Завдання національних стандартів серії «Інформація і документація» – обслуговувати насамперед документально-інформаційну, управлінську та інші сфери, які, розвиваючись, відповідають на запити сьогодення.

Наразі до національних стандартів України серії «Інформація та документація» належать 33 чинні стандарти, які розробив ТК 144 «Інформація та документація» Держстандарту України. Це такі стандарти:

– ДСТУ 2392-94. Інформація та документація. Базові поняття. Терміни та визначення;

– ДСТУ 2394-94. Інформація та документація. Комплектування фонду, бібліографічний опис, аналіз документів. Терміни та визначення;

– ДСТУ 2395-2000 (ГОСТ 30671-99) (ISO 5963:1985). Інформація та документація. Обстеження документа, встановлення його предмета та відбір термінів індексування. Загальна методика;

– ДСТУ 2398-94 (ISO 5127-6:1983NEQ). Інформація та документація. Інформаційні мови. Терміни та визначення;

– ДСТУ 3582-97. Інформація та документація. Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила;

– ДСТУ 3814-98. Інформація та документація. Видання. Міжнародна стандартна нумерація книг;

– ДСТУ 3874-99; ГОСТ 30655-99 (ISO 8777:1993). Інформація та документація. Команди для інтерактивного текстового пошуку;

– ДСТУ 3877-99 (ГОСТ 30656-99) (ISO 10162:1993). Інформація та документація. Взаємозв'язок відкритих систем. Означення послуги прикладної системи пошуку та відбирання;

– ДСТУ 3878-1-99; ГОСТ 30657-99 (ISO 10163-1:1993). Інформація та документація. Взаємозв'язок відкритих систем. Завдання протоколу прикладної системи пошуку та відбирання;

– ДСТУ 4031-2001 (ISO 5964:1985). Інформація та документація. Багатомовний тезаурус. Методика розроблення;

– ДСТУ 4032-2001 (ISO 2788:1986). Інформація та документація. Одномовний тезаурус. Методика розроблення;

– ДСТУ 4309:2004 (ISO 2384:1977, MOD). Інформація та документація. Оформлення перекладів;

– ДСТУ 4419:2005. Інформація і документація. Документи аудіовізуальні. Терміни та визначення понять;

– ДСТУ 4423-1:2005 (ISO 15489-1:2001, MOD). Інформація та документація. Керування документаційними процесами. Ч. 1;

- ДСТУ 4423-2:2005. Інформація та документація. Керування документаційними процесами. Ч. 2: Настанови (ISO/TR 15489-2:2001, MOD);
- ДСТУ 4515:2006. Інформація та документація. Видання. Міжнародна стандартна нумерація серійних видань (ISO 3297:1998, NEQ);
- ДСТУ 4826:2007. Інформація та документація. Видання інформаційні. Загальні вимоги (ISO 8:1977, NEQ; ISO 1086:1991, NEQ);
- ДСТУ 4861:2007 «Інформація та документація. Видання. Вихідні відомості» (ISO 8:1977; ISO 1086:1991; ISO 7275:1985);
- ДСТУ ISO 3901:2005. Інформація та документація; Міжнародний стандартний код запису (ISRC) (ISO 3901:2001, IDT);
- ДСТУ ISO 8459-1:2005 Інформація та документація. Довідник бібліографічних елементів даних. Частина 1. Застосування Міжбібліотечного абонементу. (ISO 8459-1:1988, IDT);
- ДСТУ ISO 8459-2:2005. Інформація та документація. Довідник бібліографічних елементів даних. Частина 2. Опрацювання замовлень (ISO 8459-2:1992, IDT);
- ДСТУ ISO 8459-3:2005. Інформація та документація. Довідник бібліографічних елементів даних. Частина 3. Пошук інформації на замовлення (ISO 8459-3:1994, IDT);
- ДСТУ ISO 8459-4:2005. Інформація та документація. Довідник бібліографічних елементів даних. Частина 4. Обіг документів на замовлення (ISO 8459-4:1998, IDT);
- ДСТУ ISO 8459-5:2005. Інформація та документація. Довідник бібліографічних елементів даних. Частина 5. Елементи даних для обміну каталогізованими даними та метаданими. (ISO 8459-5:2002, IDT);
- ДСТУ 5034:2008. Інформація і документація. Науково-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять;
- ДСТУ ISO 5127:2007. Інформація і документація. Словник термінів (ISO 5127:2001, IDT);
- ДСТУ 4861:2007. Інформація та документація. Видання. Вихідні відомості (ISO 8:1977, NEQ; ISO 1086:1991, NEQ; ISO 7275:1985, NEQ);
- ДСТУ 7152:2010. Інформація та документація. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках;
- ДСТУ ISO 7154:2010. Інформація та документація. Принципи комплектування бібліографічної картотеки
- ДСТУ 7157:2010. Інформація та документація. Електронні видання. Основні види та вихідні відомості;
- ДСТУ ISO 7220:2005. Інформація та документація. Оформлення каталогів стандартів (ISO 7220:1996, IDT);
- ДСТУ-П ISO/TR 8393–2010. Інформація та документація. Правила ISO щодо бібліографічного впорядкування. Приклади застосування принципів бібліографічного на моделі правил (термін чинності цього стандарту має обмеження, зумовлені його специфікою: з 01.07.2011 р. до 01.07.2014 р.);
- ДСТУ EN ISO 9706:2008. Інформація та документація. Папір для документів. Вимоги до довговічності (EN ISO 9706:1998, IDT) (особливість

цього стандарту в тому, що він уведений в дію з 01.01.2010 р., проте ще не виданий і недоступний користувачеві).

Наявні національні стандарти, на жаль, не покривають усі потреби документно-інформаційної сфери життєдіяльності суспільства. Це пов'язано з кількома аспектами функціонування ДСТУ серії «Інформація та документація».

Аналіз чинних на сьогодні національних стандартів розглядуваної серії уможливив виявлення низки актуальних проблем, які потребують свого вирішення. Це такі проблеми як:

- недостатня тематична репрезентованість;
- гармонізування національних стандартів з міжнародними;
- застарілість національних стандартів;
- відсутність мовної експертизи національних стандартів;
- обмежений доступ до чинних національних стандартів;
- недостатня увага до стандартів цієї серії з боку держави.

Розглянемо названі проблеми національних стандартів серії «Інформація та документація» детальніше.

Проблема недостатньої тематичної репрезентованості. Між наявними національними стандартами серії «Інформація та документація» виокремлено кілька тематичних груп, а саме:

1) *стандарти, які регламентують уживання термінів та їхніх дефініцій.* Це, зокрема, такі стандарти, як:

– ДСТУ 2392-94 «Інформація та документація. Базові поняття. Терміни та визначення» є основоположним у сфері використання термінів з інформації та документації. Стандарт установлює терміни та визначення базових понять у галузі інформації та документації. Передбачалося, що всі наступні стандарти базуватимуться саме на ньому, чого, на жаль, не відбувається;

– ДСТУ 2394-94 «Інформація та документація. Комплектування фонду, бібліографічний опис, аналіз документів. Терміни та визначення». Цей стандарт установлює терміни та визначення основних понять у галузі інформації та документації щодо комплектування фондів бібліотек та інформаційних центрів, бібліографічного опису документа, каталогізації документів, а також аналізу змісту документів, індексування та реферування;

– ДСТУ 2398-94 «Інформація та документація. Інформаційні мови. Терміни та визначення». Цей стандарт установлює терміни та визначення основних понять у галузі інформації та документації щодо інформаційних мов, містить їхні різновиди та загальну характеристику;

– ДСТУ 4419:2005 «Інформація і документація. Документи аудіовізуальні. Терміни та визначення». Цей стандарт установлює терміни та визначення основних понять у галузі інформації та документації щодо аудіовізуальних документів;

– ДСТУ 5034:2008 «Інформація та документація. Науково-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять». Цей стандарт установлює українські терміни та визначення понять, які використовуються в різних сферах науки і техніки, освіти в процесі збирання, оброблення, пошуку, зберігання та

розповсюдження науково-технічної інформації. У стандарті також розглянуто процеси формування інформаційних ресурсів, пошуку інформації та інформаційного обслуговування користувачів, визначено лінгвістичні засоби інформаційного пошуку, комп'ютерні мережеві засоби пошуку та розповсюдження інформації;

– ДСТУ ISO 5127:2007 «Інформація і документація. Словник термінів». (ISO 5127:2001, IDT). Цей стандарт установлює основні терміни та визначення, які використовуються у сфері інформації та документації. Стандарт застосовується під час розроблення прикладних стандартів з інформаційних наук, а також з бібліотечної справи, керування документацією та архівними документами;

2) *стандарти, що регламентують управлінську діяльність в інформаційно-аналітичній галузі.* До цієї групи належить один стандарт у двох частинах. Це ДСТУ 4423-1:2005 «Інформація та документація. Керування документацією. Частина 1. Основні положення». (ISO 15489-1:2001, MOD). Цей стандарт призначений для користування менеджерами в установах, спеціалістами з керування документацією, інформацією і технологіями. Стандарт містить основні принципи з керування документацією в державних і недержавних установах, які створюють документи. Позитивно, що цей документ сприяє вирішенню загальних проблем прикладної сфери українського діловодства, які пов'язані з термінологією, класифікацією, функціональністю документів, уніфікацією процесів роботи з документами, участю установ у глобальній мережі інформаційних комунікацій, специфікою підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників відповідних служб.

ДСТУ 4423-2:2005 «Інформація і документація. Керування документацією. Частина 2. Настанови». (ISO/TR 15489-2:2001, MOD). У стандарті подано технологію практичної реалізації процедур (реєстрація, контроль, класифікація, зберігання документів), зазначених у першій частині цього стандарту, з їхнім описом, що допомагають забезпечувати керування документацією;

2) *стандарти, які регламентують основні процеси, пов'язані з документами* (термін *документ* вжито в широкому розумінні), а саме:

– ДСТУ 2395-94 «Інформація та документація. Обстеження документа, встановлення його предмета та відбір термінів індексування. Загальні вимоги» (замінений на ДСТУ 2395-2000). Цей стандарт замінений на ДСТУ 2395-2000 «Інформація та документація. Обстеження документа, встановлення його предмета та вибір термінів індексування. Загальна методика». Стандарт поширюється на процес індексування документів і встановлює загальні вимоги щодо виконання початкових його стадій: обстеження документа та встановлення його предмета, ідентифікація понять, що становлять предмет, відбір відповідних термінів індексування. У першу чергу цей стандарт орієнтований на системи індексування дескрипторного типу, але також придатний для систем індексування класифікаційного типу;

– ДСТУ 3582-97 «Інформація та документація. Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила». Цей

стандарт встановлює вимоги та правила скорочення слів в українській мові, містить додаток з особливими випадками скорочень, що найчастіше трапляються в бібліографічному описі. У ньому наведено обов'язковий додаток «Особливі випадки скорочень слів, що часто трапляються у бібліографічному описі»;

– ДСТУ 2394-94 «Інформація та документація. Комплектування фонду, бібліографічний опис, аналіз документів. Терміни та визначення». У стандарті наявні певні неточності, суперечності в змісті, дефініції термінів тощо. Наприклад, визначення терміна «бібліографічний опис» не збігається з його ж визначенням у п. 4.2.2.1 ДСТУ 2394-94 «Інформація та документація. Комплектування фонду, бібліографічний опис, аналіз документів. Терміни та визначення». Оскільки в межах однієї терміносистеми такі розбіжності в державних стандартах на терміни та визначення непоодинокі. Департаментові технічного регулювання Мінекономрозвитку України потрібно виявити такі випадки, вибрати оптимальний варіант визначення і внести відповідні зміни в інші стандарти;

– ДСТУ 3814-98 «Інформація та документація. Видання. Міжнародна стандартна нумерація книг». Цей стандарт встановлює вимоги щодо структури, складу, розміщення у книзі Міжнародного стандартного номера книги (International Standard Book Number – ISBN).

– ДСТУ 4309:2004 «Інформація та документація. Оформлення перекладів» (ISO 2384:1977, MOD). Цей стандарт встановлює норми, які забезпечують подання перекладів у стандартній формі, що полегшує їхнє використання різними категоріями користувачів. Стандарт поширюється на переклад будь-яких документів незалежно від того, переклад повний, частковий чи скорочений. Зазначений документ встановлює форму подання тексту перекладу, правила оформлення приміток, виносок та бібліографічних посилань, формул, рівнянь, рисунків, умовних позначок і таблиць;

– ДСТУ 4515:2006 «Інформація та документація. Видання. Міжнародна стандартна нумерація серійних видань» (ISO 3297:1998, NEQ). Цей стандарт встановлює загальні правила надання серійним виданням міжнародного стандартного номера, визначає його структуру, послідовність розміщення його елементів, порядок надання ISSN та його використання.

– ДСТУ 4861:2007 «Інформація та документація. Видання. Вихідні відомості» (ISO 8:1977, NEQ; ISO 1086:1991, NEQ; ISO 7275:1985, NEQ). Стандарт сприяє оптимізації та уніфікації положень щодо оформлення вихідних відомостей для ведення загальноукраїнського банку бібліографічних і статистичних даних. Не поширюється на картографічні та електронні видання;

– ДСТУ 7152:2010 «Інформація та документація. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках». Стандарт розроблено для створення та вдосконалення вітчизняної нормативної бази. Цей документ встановлює положення щодо форми, місця й послідовності розміщення елементів їхнього видавничого оформлення, сприяє уніфікації видавничого оформлення

публікацій у виданнях і розширенню міжнародних зв'язків між фахівцями видавничої справи.

– ДСТУ ISO 3901:2005 «Інформація та документація. Міжнародний стандартний код запису» (ISRC) (ISO 3901:2001, IDT). Цей стандарт установлює міжнародний стандартний код запису, який використовується для ідентифікації звукових записів; визначає порядок його надання та правила використання, структуру коду та розміщення його елементів. Однак, цей документ є прикладом невдалого виконаного стандарту, що є тотожним перекладом аналогічного стандарту ISO 3901:2001 «Information and documentation – International Standard Recording Code (ISRC)». Він не враховує національні особливості, а тому подає назви термінів, які не розповсюджені у документно-інформаційній сфері;

– ДСТУ ISO 7220:2005 «Інформація та документація. Оформлення каталогів стандартів» (ISO 7220:1996, IDT). Цей стандарт установлює загальні вимоги й правила класифікації та оформлення каталогів стандартів або видань, подібних до стандартів, щоб забезпечити зручність під час їхнього використання.

3) *стандарти, які визначають методологічні питання укладання тезаурусів:*

– ДСТУ 4031-2001 (ISO 5964:1985) «Інформація та документація. Багатомовний тезаурус. Методика розроблення». Цей стандарт регламентує загальні вимоги до укладання багатомовного тезауруса, управлінські рішення у цій галузі, інші мовні проблеми тощо;

– ДСТУ 4032-2001 (ISO 2788:1986) «Інформація і документація. Одномовний тезаурус. Методика розроблення». У стандарті наведено рекомендовані процедури керування складом словника, встановлено терміни індексування та складені терміни, визначено базові відношення в тезаурусі, розглянуто засоби встановлення та відтворення певних різновидів відношень між термінами індексування;

4) *стандарти, які встановлюють процедури з використанням інтерактивних технологій:* ДСТУ 3874-99 (ГОСТ 30656-99) (ISO 8777:1993) «Інформація та документація. Команди для інтерактивного текстового пошуку» Цей стандарт розкриває зміст процедури інтерактивного текстового пошуку та встановлює загальні вимоги та команди для його здійснення. ДСТУ 3877-99 (ГОСТ 30656-99) (ISO 10162:1993). «Інформація та документація. Взаємозв'язок відкритих систем. Означення послуги прикладної системи пошуку та відбирання; ДСТУ 3878-1-99; ГОСТ 30657-99 (ISO 10163-1:1993) «Інформація та документація. Взаємозв'язок відкритих систем. Завдання протоколу прикладної системи пошуку та відбирання Ч. 1.»; ДСТУ 7157:2010 «Інформація та документація. Електронні видання. Основні види та вихідні відомості».

Проблема гармонізування національних стандартів з міжнародними. Національні стандарти серії «Інформація і документація» переважно базуються на міжнародних стандартах (ISO) цієї серії.

Дослідивши українські та міжнародні стандарти серії «Інформація та документація», констатуємо, що всі вони мають свої особливості, створені з дотриманням установлених норм і правил, зафіксованих на матеріальних носіях, і мають свій ступінь відповідності, а саме:

– *ідентичні* (такі національні стандарти повторюють технічний зміст, структуру, виклад, вони є тотожним перекладом міжнародних [2, 3]; ступінь гармонізування позначають IDT): ДСТУ 7220-2005. Інформація та документація. Оформлення каталогів стандартів. Національний стандарт відповідає ISO 7220:1996 «Information and documentation – Presentation of catalogues of standards» (Інформація та документація. Оформлення каталогів стандартів); ДСТУ ISO 8459-1:2005 «Інформація та документація. Довідник бібліографічних елементів даних. Частина 1. Застосування Міжбібліотечного абонементу» (ISO 8459-1:1988); ДСТУ ISO 8459-2:2005 «Інформація та документація. Довідник бібліографічних елементів даних. Частина 2. Опрацювання замовлень» (ISO 8459-2:1992); ДСТУ ISO 8459-3:2005 «Інформація та документація. Довідник бібліографічних елементів даних. Частина 3. Пошук інформації на замовлення» (ISO 8459-3:1994); ДСТУ ISO 8459-4:2005 «Інформація та документація. Довідник бібліографічних елементів даних. Частина 4. Обіг документів на замовлення» (ISO 8459-4:1998); ДСТУ ISO 8459-5:2005 «Інформація та документація. Довідник бібліографічних елементів даних. Частина 5. Елементи даних для обміну каталогізованими даними та метаданими» (ISO 8459-5:2002); ДСТУ ISO 3901:2005 «Інформація та документація; Міжнародний стандартний код запису» (ISRC) (ISO 3901:2001); ДСТУ 3901-2005. Інформація та документація. Міжнародний стандартний код запису. Узгоджений з міжнародним стандартом ISO/IEC 11404:1996(E) «Information technology – Programming languages, their environments and system software interfaces – Language-independent datatypes»; ДСТУ 2395-2000 «Інформація та документація. Обстеження документа, встановлення його предмета та вибір термінів індексування. Загальна методика», що відповідає міжнародному стандарту ISO 5963:1985 «Documentation-Methods for examining documents, determining their subjects, and selecting indexing terms» (Документація – Методи обстеження документів, встановлення їхніх предметів і відбору термінів індексування);

– *модифіковані* (такі стандарти мають технічні відхилення, які точно визначено і пояснено, відтворюють структуру міжнародного стандарту [2, 3]; ступінь гармонізування позначають MOD): ДСТУ 2395-2000 «Інформація та документація. Обстеження документа, встановлення його предмета та вибір термінів індексування. Загальна методика», що відповідає міжнародному стандарту ISO 5963:1985 «Documentation-Methods for examining documents, determining their subjects, and selecting indexing terms» (Документація – Методи обстеження документів, встановлення їхніх предметів і відбору термінів індексування); ДСТУ 4032-2001 «Інформація та документація. Одномовний тезаурус. Методика розроблення» – міжнародному стандарту ISO 2788:1986 «Documentation – Guidelines for the establishment and development of monolingual thesauri» (Документація. Настанови щодо побудови та розроблення одномовних

тезаурусів); ДСТУ 4423-1:2005 «Інформація та документація. Керування документацією. Частина 1. Основні положення», що відповідає міжнародному стандарту ISO/TR 15489-2:2001 «Information and documentation – Record management – Part 1: General (Інформація та документація. Керування документаційними процесами. Частина 1. Основні положення)», окрім підрозділів 7.1 j); 9.2 c) 3); 9.9 a); d); ДСТУ 4419-2005 «Інформація та документація. Документи аудіовізуальні. Терміни та визначення понять»; ДСТУ 4309:2004 (ISO 2384:1977) «Інформація та документація. Оформлення перекладів»; ДСТУ 4423-1:2005 (ISO 15489-1:2001) «Інформація та документація. Керування документаційними процесами. Ч. 1; «Інформація та документація. Керування документаційними процесами. Ч. 2: ДСТУ 4423-2:2005; Настанови» (ISO/TR 15489-2:2001);

– нееквівалентні (тобто, не гармонізовані з міжнародними, позначають NEQ): ДСТУ 2398-94 (ISO 5127-6:1983) «Інформація та документація. Інформаційні мови. Терміни та визначення»; ДСТУ 4515-2006 «Інформація та документація. Видання. Міжнародна стандартна нумерація серійних видань»; ДСТУ 4861:2007 «Інформація та документація. Видання. Вихідні відомості» (ISO 8:1977; ISO 1086:1991; ISO 7275:1985); ДСТУ 4515:2006 «Інформація та документація. Видання. Міжнародна стандартна нумерація серійних видань» (ISO 3297:1998); ДСТУ 4826:2007 «Інформація та документація. Видання інформаційні. Загальні вимоги» (ISO 8:1977; ISO 1086:1991).

Проте, сьогодні чинними є також і стандарти ДСТУ, які не гармонізовані з міжнародними стандартами ISO серії «Інформація та документація» і навіть не містять покликання на ці стандарти. Це, наприклад, такі, як: ДСТУ 3814-98 «Інформація та документація. Видання. Міжнародна стандартна нумерація книг»; ДСТУ 3874-99. Інформація та документація. Команди для інтерактивного текстового пошуку»; ДСТУ 4419-2005 «Інформація та документація. Документи аудіовізуальні. Терміни та визначення понять».

Отже, теоретично національна система стандартизації України базується на принципах міжнародної та європейської стандартизації: використання сучасних досягнень, науки, техніки і практичного досвіду, участь у розробленні стандартів усіх зацікавлених сторін і прийняття їх на засадах обопільної згоди. Практичний бік цієї надзвичайно важливої справи не настільки оптимістичний, хоча й зроблено певні кроки.

Проблема недостатньої уваги до стандартів цієї серії з боку держави.

Вважається, що основою державної політики України у сфері стандартизації на сучасному етапі є пріоритетність упровадження міжнародних та європейських стандартів, а це дозволить використати досвід та досягнення розвинутих країн у національній економіці, сприятиме виходу українських товарів на світовий ринок, пришвидшить інтегрування України в єдиний економічний, інформаційний тощо європейський простір. З цією метою 2006 р. Кабінет Міністрів України затвердив (Постанова КМУ від 1 березня 2006 р. № 229) «Державну програму стандартизації на 2006-2010 роки» [1].

Між пріоритетними напрямками виконання Програми було названо й ті, які безпосередньо стосуються документознавчої галузі, а саме: удосконалити

інформаційне забезпечення, зокрема створити бібліографічні й повнотекстові бази даних національних стандартів, легалізувати електронні копії нормативних документів, забезпечити розвиток та ефективне функціонування Національного інформаційного центру міжнародної інформаційної мережі (ISONET); оптимізувати фонд нормативних документів; удосконалити стандарти з науково-технічної термінології; переглянути або скасувати республіканські стандарти та галузеві стандарти колишнього СРСР.

Згідно з цією Програмою, планувалося забезпечити упровадження міжнародних та європейських стандартів з метою гармонізації законодавства України із законодавством ЄС; створення фондів нормативних документів в усіх галузях національної економіки, які відповідатимуть її потребам; використання результатів стандартизації тощо.

Після завершення терміну дії Програми отримано такі результати.

Завдання *створити бібліографічні та повнотекстові бази даних національних стандартів*. Можемо припустити, що повнотекстову базу фахівці ще створюють, оскільки можна знайти перелік (хоча й неповний і без належного бібліографічного опису) національних стандартів серії «Інформація та документація». Позитивно, що до наявних електронних версій державних стандартів України вже надано вільний доступ для ознайомлення.

Завдання *удосконалити стандарти з науково-технічної термінології*. У вільному доступі є інформація тільки про стандарти, які кодифікують термінологію, два з них належать до серії «Інформація та документація»: ДСТУ ISO 5127:2007 «Інформація і документація. Словник термінів (ISO 5127:2001, IDT)», ДСТУ 5034:2008 «Інформація і документація. Науково-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять». Чекає на схвалення остаточної версії і проект стандарту «Транслітерування українських текстів з кирилиці на латиницю», який розробили ще 2008 р. Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології Держспоживстандарту та Міністерства освіти і науки України, Національний університет імені Тараса Шевченка; Національний університет «Києво-Могилянська академія», Державна (нині – Національна) академія керівних кадрів культури і мистецтв.

Завдання *переглянути або скасування республіканські стандарти та галузеві стандарти колишнього СРСР*: жоден зі стандартів колишнього СРСР, який має відношення до документознавства, не переглянуто і не скасовано.

Завдання *оптимізувати фонд нормативних документів*: на сьогодні розроблені і перебувають на затвердженні в Департаменті технічного регулювання Мінекономрозвитку України такі стандарти розглядуваної серії: з 22 липня 2011 р. – ДСТУ 3582. Інформація та документація. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень в українській мові. Загальні вимоги та і правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ); ДСТУ Інформація та документація. Видання. Міжнародна стандартна нумерація нотних видань (ISO 10957:2009, NEQ); ДСТУ 3814. Інформація та документація. Видання. Міжнародна нумерація книг (ISO 2108:2005, NEQ); а 18 травня 2012р. – ДСТУ Інформація та документація. Видавнича анотація. Правила складання і подання у виданнях [3].

Завдання *упровадження міжнародних та європейських стандартів*: інформації про впровадження міжнародних та європейських стандартів серії «Інформація та документація» як національних протягом 2006-2010 рр. немає. Зрештою для цієї серії стандартів у програмі місця не знайшлося.

Отже, «Державна програма стандартизації на 2006-2010 роки», на жаль, не дала очікуваних результатів у повному обсязі. Залишилася низка проблем, які потребують негайного вирішення.

Національної програми стандартизації на наступні п'ять років ми не виявили. Натомість план національної стандартизації наявний на 2011-2012 рр. Щорічний план формують відповідно до ст. 7 Закону України «Про стандартизацію», ст. 9 Закону України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності», постанови Кабінету Міністрів України від 04.02.2009 р. № 77 «Про затвердження Порядку координації робіт із стандартизації, які виконуються центральними органами виконавчої влади за кошти державного бюджету» та ДСТУ 3250-95 «Порядок розроблення Плану державної стандартизації» на основі пропозицій зацікавлених сторін (ТК та інших суб'єктів стандартизації) з урахуванням суспільної потреби в стандартах та державних пріоритетів [7].

На 2011 р. заплановано було розроблення двох стандартів «Інформація і документація. Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять», «Інформація та документація. Звіти у сфері науки й техніки. Структура та правила оформлення» (перегляд ДСТУ 3008-95), закінчити роботу над якими спочатку передбачалося у грудні 2011 р., проте перенесено на грудень 2012 р. (роботу над цими стандартами розпочато ще у жовтні 2009 р.). Крім продовження роботи над вказаними стандартами, на 2012 р. запроектовано й розроблення на заміну ГОСТ 7.0-84 «Інформація та документація. Бібліографічна діяльність. Терміни та визначення понять» [4]. Як бачимо, дещо на державному рівні для розвитку стандартизації у сфері «Інформація та документація» все ж таки роблять, проте, цього занадто мало, аби вирішити хоча б деякі з наявних актуальних проблем.

Проблема застарілості національних стандартів. Із чинних сьогодні національних стандартів серії «Інформація та документація» тільки чотири стандарти розроблені, затверджені і введені в дію з і після 2008 р. Два національні стандарти цієї серії, про це вже йшлося, перебувають на затвердженні в Департаменті технічного регулювання Мінекономрозвитку України [4].

Отже, зі здобуттям незалежності в Україні для забезпечення своєї життєдіяльності створено низку організацій, установ, комітетів, між якими і Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики (Держспоживстандарт), у функції якого (аж до його ліквідації) входило державне управління (від імені держави) всіма підприємствами й організаціями з питань стандартизації, координування їхньої діяльності. Робота ТК 144 як складової Держспоживстандарту протягом усього періоду була повільною і рівною – якщо не враховувати похибки, то в середньому 2-3

стандарти на рік, проте, цього, як виявилось, недостатньо, щоб задовольнити всі потреби розглядуваної сфери діяльності.

Проблема відсутності мовної експертизи національних стандартів.

На жаль, чинні стандарти містять мовні огріхи, недоліки, які призводять до зниження загальної культури видання, ускладнюють сприйняття змісту як стандарту загалом, так і його окремих частин зокрема. Але всього цього можна уникнути, якби розробники державних стандартів а) дотримувалися «Положення про Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології» (одним із співзасновників цього комітету є Інститут української мови НАН України) [4], на який покладено такі обов'язки, як організація, планування та координація розроблення й експертизи, а також підготовка змін і доповнень, рекомендацій щодо перегляду, скасування, заміни, затвердження та впровадження державних термінологічних стандартів, б) співпрацювали з термінологами, які аналізують, систематизують та класифікують поняття і на підставі цього визначають, наскільки наявні терміни відповідають позначуваним поняттям та іншим вимогам (і мовним, і семіотичним тощо), яким має задовольняти кожен термін як член певної терміносистеми.

Проблема обмеженого доступу до чинних національних стандартів, особливо, коли йдеться про ДСТУ, затверджені протягом останніх років, або які регламентують процеси, пов'язані з електронними технологіями. Проте, в умовах інформаційного суспільства громадяни повинні мати доступ до інформації та знань. Відкрита інформація – основа дієвого та прозорого процесу прийняття рішень, а також передумова для розвитку демократичного суспільства. Державна політика має сприяти розширенню можливостей отримання інформації для всіх верств населення, враховуючи і людей із обмеженими можливостями, створенню інформаційного наповнення, якісного контенту.

У статті також лише окреслено проблемні аспекти функціонування державних стандартів серії «Інформація та документація» на сучасному етапі. Названі актуальні проблеми потребують комплексного вивчення як теоретиками, так і практиками, щоб консолідовано визначити пріоритетні напрями розвитку стандартів цієї серії. Для цього потрібно публічно обговорювати проблемні питання стандартизації документно-комунікаційної сфери на наукових конференціях, семінарах, форумах тощо, а ухвали подавати на розгляд у Департамент технічного регулювання Мінекономрозвитку України.

Використані джерела

1. Державна програма стандартизації на 2006-2010 роки, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 1 березня 2006 р. № 229 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/229-2006-p>. – Дата доступу : 15.01.2013. Заголовок з екрана.
2. ДСТУ 1.7-2001. Правила і методи прийняття та застосування міжнародних і регіональних стандартів. – Чинний від 2001-07-01. – К. : Держстандарт України, 2001. – 28 с.
3. Інформація про стан виконання Плану національної стандартизації на 2011 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrndnc.org.ua/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=39&Itemid=235&limit=6&limitstart=0. – Дата доступу : 10.01.2013. Заголовок з екрана.
4. План національної стандартизації на 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrndnc.org.ua/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=39&Itemid=235&limit=6&limitstart=0. – Дата доступу : 10.01.2013. Заголовок з екрана.

5. Положення про Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології. – Режим доступу : http://ip.edu.ua/tc.terminology/TK_structure.htm#Sect5 – Дата доступу : 25.01.2013. Заголовок з екрана.
6. Про стандартизацію : Закон України від 17 травня 2001 р. № 2408-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=2408-14>. – Дата доступу : 17.01.2013. Заголовок з екрана.
7. Пояснювальна записка до проекту Частини 1 «Нові теми» Плану національної стандартизації на 2011 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://govuadocs.com.ua/docs/index-19159658-1.html> – Дата доступу : 10.01.2013. Заголовок з екрана.